

Luterilaiset ja anglikaanit ekumeenista mallia etsimässä: Mikä riittää kirkon ykseyden perustaksi?

Tämän luennon aiheen valitsemisen jälkeen oma tutkimusaiheeni vaihtui toiseksi (*Episcopal ministry and the unity of the Church in ARCIC*). Tässä tilanteessa en ole voinut käydä läpi lähdemateriaalia systemaattisesti. Ensi sijassa pyrin ottamaan esille asioita, joihin mielestäni liittyy avoimia kysymyksiä.

Yleistä ekumeniasta

Ekumeenista toimintaa on ollut nykyisessä mielessä noin sadan vuoden ajan. Järjestäytyneen ekumenian alkuna pidetään Edinburghin maailmanlähetyksenkonferenssia 1910. Mm. Faith and Order- ja Life and Work-liikkeiden työn jatkajaksi perustettiin Kirkkojen maailmanneuvosto vuonna 1948.

Ekumeniikka teologisena tieteenalana on luonnollisesti vielä uudempaa perua. Yliopistoihin se tuli 1960-luvulla. Tämä selittää ainakin osittain sen, että ekumeniikan alalla metodinen tietoisuus on ollut keskimääräistä heikompaa. Lisää sekaannusta on aiheuttanut se, että käytännön ekumenia ja siihen liittyvät toiveet ja tavoitteet ovat vaikuttaneet myös tieteellisissä julkaisuissa olevan materiaalin sisältöön.

Viime aikoina ekumeenisen metodiikan kehittäminen on tullut muotiin. Toivottavasti tästä seuraa se, että itse dokumenteissa kuin niitä koskevassa tutkimuksessakin päästään entistä suurempaan käsitteelliseen selvyyteen, niin että käytetty terminologia tekee mahdolliseksi saavutettujen tulosten vertailun historiallisten tunnustusten ja muun aikaisemman teologisen aineiston kanssa.

Englantilainen teologi Paul Avis^u pitää seuraavia neljää metodista kriteeriä käytännön kannalta riittävinä. Ne ovat luonteeltaan yleisiä eivätkä spesifisesti ekumeniikkaan liittyviä.

1. Ekumeenisen teologian on oltava koherenttia, eli sen on muodostettava looginen kokonaisuus, jossa johtopäätökset ovat seurausta lähtökohdista ja argumenteista.
2. Sen on oltava uskottavaa, eli "tuulentupien" rakentamisen sijasta sen on ankkuroiduttava todellisuuteen.
3. Sen on oltava kriittistä. Sen ei tule kyseenalaistaa vain asioita, ideoita ja argumentteja vaan myös omat lähtökohtansa. Sen tulee siis olla ensi sijassa itsekriittistä. Tämä merkitsee sitä, että ollaan avoimia todelliselle dialogille ja ollaan valmiita näkemään itsensä toisten silmillä.
4. Sen tulee olla konstruktivistista, eli ekumeenisen teologin ei pidä tuoda esiin vain muiden ekumenikkojen virheitä ja dialogidokumenteissa esiintyviä puutteita, vaan hänen tulee myös tehdä rakentavia ehdotuksia, jotka vievät keskustelua eteenpäin.

Viimeiseen kohtaan liittyen Avis toteaa, että teologilta, joka aina kiinnittää huomiota vain toisten virheisiin kärsii uskottavuuden ja ystävien puutteesta. Tämä huomio on otettava todesta. Samalla on vähintään yhtä todesta otettava, Avisin itsensäkin peräänkuuluttama todellisuuden tunnustaminen.

Ensimmäiseksi: Koska ekumeeninen keskustelu liittyy usein tiettyyn käynnissä olevaan ekumeeniseen dialogiin ja sen tulosten toteuttamiseen kirkossa, ei dokumenttien arvioija aina voi jäädä odottamaan aikaa, jolloin hänellä olisi valmiina rakentava vaihtoehtoinen ratkaisu. Toiseksi: Jos keskusteluun osallistuva teologi ei voi omaksua dialogille asetettuja päämääriä ja menettelytapoja ja näkee

koko prosessin teologisesti ongelmallisena, pidetään häntä helposti destruktiivisena, vaikka pyrkimys olisi aivan toinen.

Kysymys onkin siitä, miten konstruktivisuutta arvioidaan. Miten erilaisille ekumeenisille ohjelmille on tilaa? Onko jokin tietty ekumeeninen käytännön tavoite ja sen saavuttaminen lähitulevaisuudessa itseisarvo vai katsotaanko asiaa pitemmässä historiallisessa perspektiivissä ja pidetään opillista selkeyttä ja rehellisyyttä ensiarvoisen tärkeänä?

Ekumenian oikeutusta, tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä perustellaan usein Jeesuksen ylimmäis-papillisella esirukouksella: ”Että he kaikki olisivat yhtä, niinkuin sinä, Isä, ole minussa ja minä sinussa, että hekin meissä olisivat, niin että maailma uskoisi, että sinä olet minut lähettänyt.” (Joh. 17:21) Tämän perusteella kristittyjen yhteys ja ykseys perustuu siihen, että heillä kaikilla on yhteys Jumalaan, että he ovat Isässä ja Pojassa. Tätä ykseyttä todeksi eletessä ei voida valita pragmaattisia oikopolkuja opin kustannuksella.

Joitakin ykseyden malleja

Ekumenian tavoite määritellään yleisesti ”kirkon ykseydeksi”. Siihen voi liittyä lisämääreitä kuten formuloinnissa ”täysi, näkyvä ykseys”. Asiayhteys ja lisämääreet antavat viitteitä siitä, miten tämä ykseys on käytännössä ymmärrettävä, mutta usein jää tilaa erilaisille tulkintoille. KMN:n asiakirjoissa on edustettuna useita malleja. Toisaalta niiden tarkoituksena on täydentää toisiaan, toisaalta on myös kysymys jonkinlaisista ”muotivirtauksista”.

Yksi näkökulma on organisatorinen. Millaiseen rakenteelliseen ykseyteen pyritään? ”Löyhemmässä” päässä on paikallistason ”maallikkoekumenia”, jolloin opilliset kysymykset jätetään syrjään ja kokoonnutaan yhteen tunnustusrajojen yli. Virallisella puolella tätä lähinnä ovat erilaiset allianssit yhteisten konkreettisten päämäärien saavuttamiseksi sekä ehtoollisyhteys, johon ei liity organisatorista yhteenliittymistä.

Toisaalta voidaan pyrkiä organisaatioitten ja hierarkkisten struktuurien yhteen sulauttamiseen joko ylhäältä tai alhaalta käsin. Edellistä vaihtoehtoa edustanee roomalais-katolinen malli, jossa paavius luo perustan (tai huipun) ykseydelle (ei vain vertauskuvallisesti vaan myös hierarkkisesti ja juridisesti). Jälkimmäistä edustaa New Delhin (KMN 1961) julkilausuma, jossa tavoitteena on ”kaikkien ykseys kussakin paikassa”.

Toinen tarkastelukulma koskee kirkkojen historiallisia tunnustuksia. Mikä olisi niiden asema yhdistyneessä kristikunnassa? LML on edustanut ”sovitetun erilaisuuden mallia”. Siinä pyritään säilyttämään kirkkojen omat tunnukset (osin uudelleen tulkittuna) arvokkaana teologisena perintönä ja löytämään opillinen konsensus, jossa vallinneet erot on sovitettu yhteen. Tämä ei välttämättä edellytä tiukkaa organisatorista yhteenliittymistä.

Yksimielisyyden saavuttamiseksi on usein käytetty ns. konvergenssimetodia. Tarkoituksena on löytää kaikki yhteiset näkemykset, jotka terminologisten, historiallisten tms. syiden takia ovat jääneet havaitsematta. Tämän metodin haittapuolena on se, että keskityttäessä yhdistäviin tekijöihin merkittävät erottavat tekijät jäävät suhteettoman vähälle huomiolle. Ongelmana on myös se, että tunnustuskuntien sisäiset erot jäävät vaille huomiota. Neuvottelevat osapuolet edustavat sitä osaa kirkosta, joka jo valmiiksi on lähinnä toista neuvottelevaa osapuolta. Yksimielisyyden saavuttamisen jälkeenkin on kyse ympyröistä, jotka vain osittain leikkaavat toisensa. (Tietyn tunnustuskunnan oppia ei tietenkään voida määrittellä gallupkyselyllä tai muulla kartoitusmenetelmällä. On kuitenkin paikallaan kysyä, kuka voi puhua koko kirkon puolesta ja mihin hänen mandaattinsa perustuu.)

Jo viime vuosisadalla anglikaanisessa kirkossa esitettiin niin sanottu ”puumalli”. Yhteinen apostolinen ja katolinen perintö muodosti rungon. Kristikunnan suuret kirkot (roomalais-katolinen, ortodoksinen ja anglikaaninen) muodostavat rungosta erkanevat päähaarat. Ajatuksena oli, että ne tunnustaisivat toisensa täydellisesti aidoiksi ja täysiksi Kristuksen kirkoiksi – mukaan lukien sakramenttien ja viran tunnustaminen – , mutta säilyttäisivät oman kirkollisen itsenäisyytensä.

Luterilainen ja anglikaaninen suhtautuminen tunnustukseen

Luterilaisessa ja anglikaanisessa suhtautumisessa tunnustukseen ja historiallisiin tunnustuksiin on perustavanlaatuinen ero. Luterilaisille tunnustus on kirkon koossapitävä elementti. Se ei ole toissijaista teologiaa, joka voitaisiin erottaa uskosta tai perusvakaumuksesta. Kun Kristus kysyi opetuslapsilta: ”Kenenkä te sanotte minun olevan?”, hän osoitti tunnustuksen paikan ja tehtävän. Simon Pietarin tunnustus opetuslasten edustajana: ”Sinä olet Kristus, elävän Jumalan Poika.” (Matt. 16:15–16) oli kallio, jolle kirkko perustettiin. Myöhempien tunnustusten tehtävänä on uusissa tilanteissa antaa vastaus samaan kysymykseen: mitä merkitsee se, että Kristus on elävän Jumalan Poika, perustuen siihen, mitä Jumala Raamatussa on asiasta ilmoittanut.

Anglikaanit voivat hyväksyä ja jopa pitää suotavana opillista ja teologista monimuotoisuutta. Heidän näkökulmastaan ykseyden luo mm. historiallinen piispuus ja liturginen traditio. Luterilaisesta näkökulmasta pitkälle menevä opillinen ja teologinen yhdenmukaisuus on välttämätön. Kirkon ykseys ei paikallisseurakunnissa tai luterilaisten kirkkojen sisälläkään perustu hierarkiaan, liturgiseen yhdenmukaisuuteen tai organisaatioon. Evankeliumin saarna ja sakramentit luovat yhteyden. Samasta asiasta on kyse kun sanotaan, että kirkollisen yhteyden ja ykseyden perustana on tunnustus. Käytännössä tämä tulee esille siinä, että Anglikaanisella kirkolla ei ole luterilaisiin tunnustuskirjoihin verrattavaa tunnustusta. Lähimmät vastineet ovat *The Thirty-nine Articles of Religion* ja *The Book of Common Prayer*. Yleistäen voidaan sanoa, että edellinen on tärkeämpi evankelikaalien ja jälkimmäinen korkeakirkollisten keskuudessa. Uskontoartiklat ovat selvästi muotonsa ja sisältönsä puolesta riippuvaisia Augsburgin tunnustuksesta, vaikka ne ovatkin kalvinistisesti värityneitä.

CA:n tarkoituksena on tuoda esiin koko kristikunnan yhteinen usko. Tästä seuraa ensinnäkin se, ettei sitä voida käsittää luterilaisen puolueen erityiskorostukseksi, joka voisi elää rinnakkain muiden kristinuskon lajien kanssa, niin että niiden väliset erot relativisoidaan. Toisaalta tämä merkitsee sitä, että luterilainen kirkko ei ole koskaan pitänyt itseään Kristuksen kirkon ainoana manifestaationa maan päällä. Augsburgin tunnustus kuten muutkin luterilaiset tunnustukset ovat syntyneet tiettyssä historiallisessa tilanteessa eikä ole teologisia perusteita sille, että kirkon ”tunnustuskaanon” olisi tullut valmiiksi vuonna 1580.

Aidon kirkollisen tunnustuksen syntyminen vaatii kuitenkin erityistä tilannetta, jossa Pyhän Hengen johdatuksessa yksimielisesti tuodaan esiin Raamatullinen uskontotuus ajankohtaisessa kysymyksessä. Oikeat tunnustukset vievät kirkkoa aina eteenpäin. Ne rakentava myöskin aikaisempien tunnustusten raamatuntulkinnalle. Selvistä tulkinnasta ei voida siirtyä epäselvempään tai toiseen tulkintaan, ilman että Raamattuun perustuen ollaan valmiita myöntämään, että aiemmin on oltu väärässä.

”Kirkon ykseyteen riittää...”

Augsburgin tunnustuksen ja Uskontoartikloiden erilaisesta statuksesta huolimatta tuntuisi luonteeltaan, että luterilaiset ja anglikaanit ottaisivat tunnustuksiinsa sisältyvät kirkkoartiklat keskustelujensa

lähtökohdaksi, koska niissä kirkoilla on aidosti yhteinen lähtökohta. Niiden välillä on teologisesti merkittäviä eroja, mutta ekumeenisen keskustelun pohjaksi niissä on hyvinkin riittävästi yhtäläisyyksiä.

CAVII: Kirkko

"Edelleen seurakuntamme opettavat, että yksi pyhä kirkko on pysyvä ikuisesti. Kirkko on pyhien yhteisö, jossa evankeliumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit oikein toimitetaan. Kirkon todelliseen ykseyteen riittää yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta. Sen sijaan ei ole välttämätöntä, että perityt inhimilliset traditiot, jumalanpalvelusmenot tai seremoniat, jotka ovat ihmisten säätämiä ovat kaikkialla samanlaiset. Paavali näet sanoo: "yksi usko, yksi kaste, yksi Jumala, joka on kaikkien Isä" jne.^[4]"

The Thirty-nine Articles of Religion XIX: Of the Church

"The visible Church of Christ is a congregation of faithful men, in the which the pure word of God is preached and the sacraments be duly ministered according to Christ's ordinance in all those things that of necessity are requisite to the same. As the Church of Jerusalem, Alexandria, and Antioch have erred: so also the Church of Rome hath erred, not only in their living and manner of ceremonies, but also in matters of faith.^[4]"

Käytännössä ongelmaksi tulee kirkkojen sisällä ja ekumeenisesti hermeneuttiset kysymykset: Mitä merkitsee se, että "evankeliumi puhtaasti saarnataan"^[4]? Miten "sakramentit oikein toimitetaan"? Luterilaisissakin tulkintamalleissa on ollut suuria eroja siinä, miten laajasti tai suppeasti edellä mainitut määritelmät ymmärretään. On asianmukaista tulkita CA 7:ää osana Augsburgin tunnustusta ja muita tunnustuskirjoja ja katsoa, mikä kaikki niiden mukaan kuuluu kristillisen uskon keskeiseen sisältöön. Silloin käy selväksi, ettei *satis est* ole karsintaperiaate, jonka avulla ykseyden edellytykset voidaan minimoida.

Luterilaista selitystä etsiessäni tartuin mm. Reign Prenterin kirjaan *Das Bekenntnis von Augsburg*. Hänen mukaansa "puhtaasti" merkitsee samaa kuin "sekoittamatta siihen lakia". Vastaavasti "oikein" merkitsee sitä, että armonvälineet jaetaan "Jumalan ansaitsemattomina lahjoina hänen valitulle kansalleen". Prenter esittää tulkintansa vaihtoehtona (ja myös vastakkaisena) interpretaatiolle, jossa kyseiset sanat ymmärretään tarkoittavan "Jumalan sanan mukaisesti" tai "Kristuksen asetuksen mukaisesti".

Mielestäni kyseisten tulkintojen vastakkainasettelu on aiheetonta. Hänen esille tuomansa vaihtoehdot täydentävät toisiaan ja tuovat hyvin esille kohtien merkityksen. Evankeliumi julistetaan "puhtaasti", kun se julistetaan Jumalan sanan mukaisesti, jolloin pääkohtana on sen oikea erottaminen laista. Sakramentit toimitetaan "oikein", kun ne toimitetaan Kristuksen asetuksen mukaisesti syntien anteeksisaamiseksi.

Uskontoartikla XIX eroaa tällä kohdalla CA:sta siten, että siinä nimenomaan sanotaan "Kristuksen asetuksen mukaisesti". Edellisen lisäksi, siinä on toinenkin lisäys: "ja kaikki mikä niihin [sakramentteihin] välttämättä vaaditaan". En ole päässyt tutustumaan anglikaanisiin kommentaareihin, enkä näin tiedä, mitä nämä välttämättömät asiat ovat. Jos niillä tarkoitetaan esim. apostolista saarnavirkkaa, on ajatus yhteneväinen CA:n ja koko luterilaisen tunnustuksen intention kanssa.

Ekumeenista keskustelua ajatellen erittäin merkittävä on Augsburgin tunnustuksen lause: "Sen sijaan ei ole välttämätöntä, että perityt inhimilliset traditiot, jumalanpalvelusmenot tai seremoniat, jotka ovat ihmisten säätämiä, ovat kaikkialla samanlaiset."

Prenteriin liittyen voi todeta, että todellinen, Jumalan synnyttämä, kirkollinen ykseys nähdään vastakohtana keinotekoiselle, ihmisten aikaansaamalle ykseydelle, jonka perustuksena on kirkkolaki, jumalanpalvelusjärjestys, hartauselämä (esim. pyhimysten avuksi huutaminen) jne.

Inhimillisten säädösten ja jumalanpalvelusmenojen rajaaminen ykseyden kriteerien ulkopuolelle ei merkitse pelkästään sitä, että niiden suhteen vallitsee kristillinen vapaus. Asian käänttöpuoli on se, ettei kenelläkään ole oikeutta sitoa yksityisiä kristittyjä tai kokonaisia kirkkoja säädöksiin, jotka eivät perustu Jumalan tahtoon ja nimenomaiseen ilmoitukseen.

Anglikaaniselta taholta on kysytty, eikö luterilainen kirkko voisi tulla vastaan kysymyksissä, jotka anglikaaneille ovat luovuttamattomia (piispanvirka) mutta luterilaisille ehdonvallan asioita. Vastaus on yksinkertainen: Se on mahdotonta, koska kirkon sitominen Raamattuun perustumattomiin teologisiin traditioihin ei ole adiafora, vaikka itse kyseessä oleva asia sitä olisikin. (On tietysti totta, että luterilaisella kirkolla tässä kysymyksessä on käytännön tasolla enemmän liikkumavaraa.)

Luterilainen käsitys kirkosta ei ole kaksijakoinen. Uskovien seurakunta (pyhien yhteys) ei ole historiallisesta, maanpäällisestä kirkosta erotettavissa oleva suure. Evankeliumin ja sakramenttien kautta toteutuu yhteys Jumalaan ja hänessä muihin pyhiin, ei vain ulkonainen yhteys. Tästä johtuen kirkon ulkonainen hajaannus ei ole jokin toissijainen asia, jonka "tosi kirkko" voisi unohtaa jatkaessaan epähistoriallista leijumistaan maallisten kirkollisten rakenteiden yllä. Tästä seuraa sekä kutsu ja kehoitus etsimään ykseyttä uskossa että vakava varoitus olla rakentamasta kirkon ulkoistakaan ykseyttä huteralle perustalle.

Luterilais-anglikaanisten oppikeskustelujen historiaa^[5]

Vaihe 1 (1909–39)

Ensimmäinen virallinen luterilais-anglikaaninen dialogi alkoi vuonna 1909 Ruotsin kirkon ja Anglikaanisen yhteisön (Anglican communion) välillä. Keskustelun pääteemana olivat kirkon virkaan ja apostoliseen suksessioon liittyvät kysymykset. *The Lambeth Conference* hyväksyi keskustelujen tulokset 1920 ja Ruotsin piispat 1922. Anglikaaninen kirkko julisti, että Ruotsin kirkolla oli oikea piispallinen suksessio ja oikea oppi virasta. Tämän seurauksena Ruotsin kirkon papit saivat oikeuden saarnata anglikaanisissa kirkoissa. Hyväksyttiin myös "ehtoollisvieraan-varaisuus" ja sovittiin vastavuoroisesta osallistumisesta piispanvihkimyksiin.

Vastaavia keskusteluja käytiin 1930-luvulla Englannin kirkon (Church of England) ja Suomen sekä Viron ja Latvian luterilaisten kirkkojen välillä. Vaikka piispallinen suksessio oli lyhyeksi ajaksi katkennut Suomen ja Latvian kirkoissa, päätettiin nyt saattaa uudelleen voimaan (restore) yhteinen piispanvirka. Tätä taustaa vasten hyväksyttiin "ehtoollisvieraanvaraisuus".

Vaihe 2 (1947–1982)

Sodan jälkeisinä vuosikymmeninä Tanskan, Islannin ja Norjan luterilaiset sekä Saksan luterilaiset, reformoidut ja unioidut kirkot (yhdessä) aloittivat oppikeskustelut Englannin kirkon kanssa. Vuonna 1970 Luterilainen maailmanliitto ja *Lambeth Conference* aloittivat kansainväliset bilateraaliset neuvottelut. Pian katsottiin saavutetun substantiaalinen yhteisymmärrys (substantial agreement, Mitä "substantial" tarkoittaa?) koskien auktoriteetin lähteitä, kirkkoa, sanaa ja sakramenteja sekä apostolista virkaa ja jumalanpalveluselämää (worship) (*Pullach report 1973*). Historiallisen piis-

puuden kohdalla todettiin erilaisten näkemysten olemassaolo. Tämän jälkeen Euroopan ja USA:n keskustelut eriytyivät.

Euroopan komission työn tuloksena julkaistiin Helsingin raportti 1983. Substantiaalinen yhteisymmärrys rekisteröitiin seuraavissa kysymyksissä: vanhurskauttaminen, kaste, ehtoollinen, hengellinen ja liturginen elämä (spiritual life and liturgical worship), ordinoitu virka ja piispuus sekä kirkon olemus. Todettiin myös, ettei täyden ykseyden saavuttamiseksi ollut vakavia esteitä.

USA:ssa luterilais-episkopaalinen dialogi (LED) alkoi 1969–72 ja jatkui 1976–80. Missouri synodi otti osaa keskusteluihin, mutta ei vahvistanut päätöksiä.

Vaihe 3 (1983–)

Cold Ash (1983) raportissa siihenastiset tulokset koottiin yhteen ja tavoitteeksi määriteltiin täydellinen yhteys (full communion) ja kuvattiin vaiheet, joiden kautta se voitiin saavuttaa. Kysymys piispanvirasta jäi edelleen ratkaisematta. Tähän keskittyy *Niagara report* (1988). Paikalliset oppineuvottelut jatkuivat: LED:n kolmas vaihe 1983–87, uudet saksalais-englantilaiset neuvottelut, joiden tuloksena syntyi Meissenin sopimus 1988.

Meidän kannaltamme keskeisin on luonnollisesti Porvoon yhteinen julkilausuma vuodelta 1992. Se sisältää neuvottelutuloksen Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välillä. Tämän prosessin merkittävin saavutus oli piispanviran vastavuoroinen tunnustaminen.

Seuraavassa otan esille joitakin Porvoon julkilausumaan, Meissenin sopimukseen ja LED:n kolmannen vaiheen asiakirjoihin liittyviä kysymyksiä ja ongelmia.

Joitakin havaintoja dialogiasiakirjojen teologiasta

Päämäärä ja lähtökohdat

Ekumeenisten asiakirjojen tavoitteena, on olla virstanpylväitä matkalla kohti ykseyttä. Tällä hetkellä anglikaanit ja luterilaisten ovat vaiheessa, jolloin he pyrkivät eteenpäin tähänastisista fragmentaarista sopimuksista (joita on solmittu yksittäisten kirkkojen välillä) kattavampiin sopimuksiin osana pyrkimystä kohti koko kristikunnan näkyvän ykseyden päämäärää.

Porvoon yhteinen julkilausuma edustaa selkeästi ns. sovitetun ykseyden mallia. Se sanoo ykseyden luonteesta mm. seuraavaa: "Näkyvää ykseyttä ei kuitenkaan pidä sekoittaa yhdenmukaisuuteen. "Ykseys Kristuksessa ei ole olemassa moninaisuudesta huolimatta ja moninaisuuden vastakohtana, vaan on annettu meille moninaisuuden kanssa ja moninaisuudessa." Tämän moninaisuuden perusta nähdään Pyhän Hengen monissa lahjoissa. Siinä todetaan myös, ettei kyseessä ole "pelkästä myöntymisestä teologiseen pluralismiin". Sekä kirkon ykseyden että moninaisuuden nähdään perustuvan lopulta ykseyteen, joka on Jumalassa, Pyhässä Kolminaisuudessa. (23)

Meissenin sopimus pitää kirkon ykseyttä välttämättömänä sen tehtävän toteuttamiselle. (In order to fulfill its mission the Church itself must be united.) Vaikka täydellinen (perfect) ykseys saavutetaan vasta Jumalan valtakunnassa, "olemme langenneessa maailmassa sitoutuneet pyrkimään maanpäällisen Kristuksen ruumiin täyteen, näkyvään yhteyteen". (6–7)

USA:n oppikeskustelujen kolmannen vaiheen raportti *Implications of the Gospel* käyttää keskustelujen päämäärästä termiä "täysi yhteys" (full communion). Siinä nimenomaan sanoudutaan irti täydellisestä yhteensulautumisesta (not a structural merger).

LED menee askeleen konvergenssiperiaatetta edemmäksi. Tarkoituksena on löytää uusi yhteinen positio. "Meidän uskollisuutemme tulee olemaan se, että me ajattelemme ja rukoilemme yhdessä pyrkien olemaan valmiina uudelle yhteiselle tunnustukselle, kun Herra antaa meille apostolisen rohkeuden (boldness) julistaa evankeliumia uskonisemme tuoreudella ja voimalla (vigour)." (*Toward Full Communion*, 5)

Täyden, näkyvän ykseyden edellytykset ilmaistaan eri asiakirjoissa melkein samoin sanoin. Ne ovat apostolisen uskon yhteinen tunnustaminen sanassa ja elämässä, yksi kaste, yhteinen ehtoollisen vietto sekä yhteinen, sovitettu virka (ministry). (Meissen 8, Porvoo 24)

Yksimielisyys vanhurskauttamisopista

Kaikissa luterilaisten ja anglikaanien välisissä dialogidokumenteissa (joita olen tutkinut) todetaan, että vanhurskauttamisopista vallitsee yksimielisyys. Käytännön syistä onkin tarkoituksenmukaista, ettei kaikissa keskusteluissa käydä läpi koko tunnustus pohjaa. Samalla tulee mieleen kysymys: Kun kyseisistä opeista ei kirkkojen sisälläkään vallitse todellista yksimielisyyttä, miten sellainen voidaan katsoa vallitsevan kirkkojen välillä ilman, että sitä sanallisesti määritellään.

Juuri vanhurskauttamisopin kohdalla luterilaiset joutuvat olemaan itsepäisiä: yksimielisyyteen vanhurskauttamisopista kuuluu yksimielisyys siitä, että kyseinen opinkohta on *articulus stantis et cadentis ecclesiae*. Ensisijaisesti tämä asiaa aktualisoituu neuvotteluissa roomalais-katolilaisen kirkon kanssa, mutta sitä ei voida sivuuttaa muissakaan yhteyksissä.

Kysymys on siitä, kenen ehdoilla keskustelua käydään. Ainoa kestävä vaihtoehto on luonnollisesti se, että keskustelua hallitsee Jumala sanansa välityksellä. Kysymyksenasettelut ja painopisteiden valinta nousee kuitenkin kirkkojen traditiosta. Jos luterilainen kirkko todella uskoo tunnustuksensa mukaisesti, sen olisi pidettävä selkeästi esillä vanhurskauttamisopin erityistä asemaa oppihierarkiassa ja muutenkin katsottava, ettei kokonaisuasetelma ole väärin painottunut. Tätä voitaisiin pitää luterilaisen kirkon erityisenä leiviskänä, kestävä antina kristikunnalle ja ekumeeniselle liikelle. Tässä kohtaa ei ole tilaa minkäänlaiselle relativismille.

Ehtoollisoppi esimerkkinä

Porvoon julkilausuman ehtoollista koskevan konsensuksen määritelmässä sanotaan seuraavasti: "Me uskomme, että Kristuksen ruumis ja veri ovat todellisesti läsnä, ne jaetaan ja otetaan vastaan viinin ja leivän muodossa *Herran pyhässä ehtoollisessa (eukaristiassa)*. Tällä tavalla me vastaanotamme ristiinnaulitun ja ylösnousseen Kristuksen ruumiin ja veren, ja hänessä syntien anteeksiantamuksen ja kaikki hänen kärsimyksensä tuottamat lahjat." (32, h)

Tämä antaa oikean kuvan luterilaisesta ehtoolliskäsityksestä. Jos tunnustuskirjojen tapaan *expressis verbis* olisi mainittu, että Kristuksen ruumiin ja veren nauttivat myös "arvottomat ehtoollisvieraat", olisi täysin varmistettu, ettei Kristuksen läsnäoloa voi tulkita symbolisesti. Juuri kun aloin tulla vakuuttuneeksi, että ainakin anglikaanisen kirkon virallinen kanta on tänä päivänä (historiasta on vai-

kea löytää sellaisia todisteita) yhteneväinen luterilaisen käsityksen kanssa, törmäsin Meissenin sopimuksen vastaavaan passukseen.

Jo saavutetun ykseyden perustana mainitaan rinnakkain Uskontoartiklat, *The Book of Common Prayer*, Augsburgin tunnustus sekä Heidelbergin Katekismus. Ehtoollista koskeva yhteinen usko ilmaistaan tavalla, joka monessa suhteessa muistuttaa Porvoon julkilausumaa. Meissenin julistus on kuitenkin aivan toisella tavalla avoinna symboliselle tulkinnalle.^[6] Kun sopimuksessa mukana ovat myös Saksan reformoidut ja unioidut kirkot, on hyvin vaikea ajatella, ettei tarkoituksena olekin ollut jättää tilaa erilaisille tulkinnoille.

Nyt ei ole tarkoitus ottaa kantaa anglikaanisen kirkon ehtoolliskäsityksen sisältöön. Esimerkilläni pyrin tuomaan esille kysymyksen siitä, voidaanko yhdessä dokumentissa saavutettua konsensusta pitää riittävänä, jos toinen oppikeskusteluun osallistunut osapuoli voi muualla sitoutua intentioltaan osin vastakkaiseen konsensukseen. Tällä en suinkaan tarkoita sitä, että kaikki asiat olisi ilmaistava perinteistä luterilaista terminologiaa käyttäen. Uusien vastausten on kuitenkin kyettävä vastaamaan myös vanhoihin kysymyksiin. Marburgin uskontokeskusteluissa Lutherin ja Zwinglin välillä kävi kuitenkin selväksi, että Lutherin mielestä hyväksyttävä ehtoollisopin muotoilu oli sellainen, joka täysin sulki pois vertauskuvallisen interpretaation mahdollisuuden.

Piispaallisesta virasta

Yleistä

Uudessa testamentissa, kuten tiedämme, käytetään sanaa *episkopos* puhuttaessa seurakunnan johtajasta ja apostolisen paimenviran haltijasta (ei apostolinviran!). Se rinnalla käytetään nimitystä *presbyteros*. Pidän osoitettuna sitä, ettei Uuden testamentin perusteella voi rekonstruoida tiettyä virkamallia, jossa eri nimikkeet sijaitsisivat tietyllä kohtaa hierarkiassa ja joiden tehtävät olisivat tarkkaan rajatut.

Samoin pidän osoitettuna, että Tunnustuskirjoissamme mainittu saarnavirka perustuu jumalalliseen asetukseen (*institutum est*) ja on siten kirkon olemukseen kuuluva. Tämä konstitutiivinen virka on annettu tiettyä funktiota, tehtävää varten. (Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka. CA 5) Kyseessä on kuitenkin jumalallinen eikä inhimillinen tarkoituksenmukaisuus.

Suomessa (ja muuallakin) on ollut edustettuna näkemys, jonka mukaan Jumala ei ole asettanut erityistä virkaa, vaan ainoastaan antanut kirkolle evankeliumin julistamisen ja sakramenttien toimittamisen tehtävän. Tämä kävi ilmeiseksi keskusteltaessa naispappeudesta. Tämän vastapainoksi on ollut tarpeen korostaa viran jumalallista asetusta ja apostolista alkuperää.

Ekumeenisissa yhteyksissä kohtaamme toisenlaisia ja osin juuri päinvastaisia painotuksia. Tällöin on katsottava mitkä muut rajankäynnit ovat tarpeen, jotta luterilainen virkateologia tulisi kokonaisuudessaan näkyviin. (Itse teologinen vakaumus on toivottavasti olemassa ulkoisista ärsykkeistä riippumatta, mutta näkemys tarkentuu usein vasta, kun sitä verrataan muihin käsityksiin.)

Anglikaaninen kirkko edustaa lännen ja idän katolisten kirkkojen kanssa näkemystä, jonka mukaan kirkon virka on olemukseltaan kolmijakoinen. Piispan virka sisältää viran täyteen. Pappi ja diakoni ovat osallisia tästä yhdestä kolmijakoisesta virasta eriasteisesti. Tämän viran konstitutiivisiin tuntomerkkeihin kuuluvat apostolinen suksessio ja piispaallinen vihkimys. Piispaallisen suksessi-

on kautta eteenpäin välitetty virka on kirkon apostolisuuden välttämätön, joskaan ei ainoa, edellytys.

Luterilainen virkateologia on lähtenyt siitä että saarnavirka (ministerium) on jakamaton. Siinä ei ole eri asteita eikä sisäistä hierarkiaa. Piispan virka on yleisesti ollut käytössä ja sitä on arvostettu, mutta se ei ole teologisesti välttämätön. Kirkko voi olla apostolinen ilman piispallista järjestystä, puhumattakaan apostolisesta suksessiosta. (Kunhan kirkko pitää huolta siitä, että sillä on Jumalan aseukseen perustuva virka, jonka välityksellä toteutuu kaikki se, mikä seurakunnan paimenen (*episkopos*) virkaan kuuluu.)

Kun piispallisen järjestyksen omaavissa (kansan-) kirkoissa on rajoitettu piispojen mahdollisuutta käyttää hengellistä valtaa – joka perustuu hänen julistamansa ja opettamansa apostolisen uskon ja opin sisäiseen auktoriteettiin – , ei kyseessä suinkaan ole ollut pyrkimys luterilaisen virkateologian vahvistamiseen, vaan maallisen (valtiollisen tai kirkollisen) vallan halu puuttua kirkon olemukseen kuuluvaan asiaan luterilaiselle (ja koko kristilliselle) kirkolle vieraalla tavalla.

Piispan virka Porvoon yhteisessä julkilausumassa

Porvoon julkilausuman kirkollinen ratifiointi oli merkittävä ekumeeninen tapaus. Vielä suurempi askel se oli osallistuville kirkoille. Tapahtuihan siinä kyseisten anglikaanisten ja luterilaisten kirkkojen kohdalla viran täysi tunnustaminen.

Porvoon julistuksessa sitoudutaan historialliseen piispuuteen. Tämä anglikaanien 1800-luvulla käyttöön ottama termi pyrkii ilmaisemaan apostolisen suksession "idean" siten, ettei historiassa tapahtunut katkos suksessiosta (piispallisessa vihkimyksessä) estä pitämästä tietyn kirkon virkaa apostolisena, jos ja kun se palaa piispalliseen järjestykseen. Muutoinhan virkojen "sovittaminen" ei olisi ollut mahdollista esim. Suomen ja Englannin kirkkojen välillä ilman meidän piispojemme uudelleen vihkimistä.

Anglikaanisen teologian yhtenäisyyden kannalta kyseiset myönnytykset ovat ongelmallisia. Anglikaanien ja roomalais-katolisten välisissä neuvotteluissa painotukset ovat toiset.

Porvoon julkilausuman päälinjat ovat lähtöisin anglikaanisesta teologiasta. Tämän kehyksen sisällä annetaan tilaa luterilaiselle erityiskorostukselle. Korostetaan, että virkasuksessio on vain osa apostolista suksessiota, joka ilmenee kirkossa apostolisena traditiona (39–49). Poikkeamat piispallisesta järjestyksestä ovat kuitenkin historiallisia hairahduksia, eikä luterilainen virkateologia enää saa johdtaa vastaaviin käytännön sovellutuksiin.

"Me uskomme, että *pastoraalisen kaitsennan virka (episkope)*, jota hoidetaan henkilökohtaisesti, kollegiaalisesti ja yhteisöllisesti, on välttämätön kirkon ykseyden ja apostolisuuden vaalijana. Edelleen me säilytämme ja käytämme *piispan virkaa* merkinä halutessamme Jumalan avulla varmistaa kirkon jatkuvuus apostolisessa elämässä ja todistuksessa. Tästä syystä kaikissa kirkoissamme on henkilökohtaisesti hoidettu piispan virka." (Porvoo 32, k)

Porvoon julkilausuman teologiassa keskeinen tema on historiallinen piispuus merkinä, erityisesti kirkon apostolisuuden ja ykseyden merkinä. (50–54) Piispan viran näkeminen merkinä lienee ollut luterilaisille kivuton tapa yhtyä anglikaaniseen näkemykseen piispanviran välttämättömyydestä: Vaikka historiallinen piispuus ei konstituoiki kirkon apostolisuutta tai ykseyttä, se kuitenkin edistää sitä olemalla sen vaikuttavana merkinä. Dokumentista ei kuitenkaan käy ilmi, mihin teologiseen viitekehykseen tämä "merkki"-käsite kuuluu. Tarve ottaa asia tarkempaan tutkisteluun nousee

mm. siitä, että korkeakirkollisessa anglikaanisuudessa ja roomalais-katolisessa teologiassa termi "effective sign" (ainakin) voi olla osa (luterilaiselle kirkolle vierasta) sakramentaalista "merkkiteologiaa". En tiedä, missä määrin tästä on kysymys Porvoon julkilausuman yhteydessä. Joka tapauksessa olisi tarpeen selvittää, mistä on peräisin runsas "merkin" korostaminen ja onko tällä jokin erityinen teologinen sisältö.

Varsinainen Porvoon julistus, määrittelee sopimuksen velvoitteet seuraavasti: "Me sitoudumme - - - toivottamaan henkilön, joka on vihitty piispallisesti piispan, papin tai diakonin virkaan jossakin meidän kirkoistamme, tervetulleeksi, kutsusta ja kaikkien niiden säännösten mukaan, jotka kunakin aikana ovat voimassa, palvelemaan vastaanottavan kirkon samassa virassa ilman uudelleen vihkimistä;" (68, v) "... kutsumaan vastavuoroisesti toistemme piispoja ottamaan normaalisti osaa käten päälle panemiseen piispanvihkimyksessä merkinä kirkon ykseydestä ja jatkuvuudesta." (68, vi)

Meissenin sopimuksessa todetaan, että luterilaiset, reformoidut ja unioidut kirkot ovat lisääntyvässä määrin valmiita arvostamaan apostolista suksessiota "koko kirkon elämän apostolisuuden merkinä". Ne pitävät kuitenkin kiinni siitä, ettei *episkopen* tietty muoto saisi tulla ratkaisevaksi ehdoksi "täyttä, näkyvää ykseyttä" ajatellen. (Meissen 16) Meissenin sopimuksesta ei Porvoon julistuksen tavoin seurannut virkojen molemminpuolista tunnustamista.

Lopuksi

Jumalan tahto on, että kristityt olisivat yhtä, niin kuin Isä ja Poika ovat yhtä (Joh:17:20–21). Ekumeeninen liike on oikeassa pyrkiessään kohti kristikunnan yhteistä uskoa ja tunnustusta. Samalla on vakavasti kysyttävä, miten ekumeniaa on harjoitettava niin, että yhteys, johon pyritään, olisi yhteyttä totuudessa.

Kaikilla kirkkokunnilla on historiassaan, ja nykypäivässäänkin asioita, joista ne eivät voi ylpeillä. Siksi tarvitaan Pyhän Hengen synnyttämää katumusta ja parannusta. Yhteinen synnintunnustus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että uskon ja opin Raamatullista sisältöä etsittäessä kaikki julistautuvat yhtä harhaantuneiksi. Tarvittava avoimuus dialogille ei voi merkitä lähtötilanteen nollaamista reilun pelin nimissä.

Raamatussa ei missään sanota, että kirkkojen yhdistyminen tässä ajassa olisi mahdollista. (Hermann Sassen mukaan kyseessä on ideaali, jonka lähtökohtana oleva varhaisten vuosisatojen jakamaton kristikunta on sekin toiveajattelua.) Vaikka ei suljettaisikaan pois ko. Jumalan ihmeen mahdollisuutta, on joka tapauksessa arvioitava kriittisesti yhteyspyrkimyksiä, joissa täyden, näkyvän ykseyden saavuttaminen tulee hallitsevaksi periaateksi, niin ettei yhteyden perustana olekaan todellinen yhteinen tunnustus vaan komiteamietinnöt.

Kevyesti ei myöskään pidä suhtautua ekumenian käytännön puoleen eli sopimuksista mahdollisesti seuraavaan ehtoollispöydän ja viran avaamiseen. Vaikka inhimillisellä tasolla on ymmärrettävää, että esim. ehtoollisyhteyttä koskevat rajoitukset koetaan vaikeiksi, eivät tunnuseikat saisi mennä teologian edelle. Kristillinen rakkaus ei aina kulje käsi kädessä tunteiden kanssa.

Ekumeeniset asiakirjat eivät yritä olla tunnustuksia eivätkä korvata niitä. Mutta silloin kun kirkot hyväksyvät asiakirjat itseään velvoittaviksi, tulee niistä osa kirkon itseymmärrystä ja samalla osa Raamatun ja tunnustuksen tulkintaa. Tärkeää on ylipäättänsä kysyä, kenen puolesta ne puhuvat. Onko niissä ilmaistuna osallistuvien kirkkojen todellinen opetus ja julistus vai vain prosessiin osallis-

tuvien teologiien näkemys siitä, että yhteiseen formuloinnin löytäminen on mahdollista tai toive siitä, että kerran vielä tämä on todellisuutta?

Ekumenia auttaa parhaimmillaan syvempään oman kirkon ja toisten kirkkojen uskon ja opin ymmärtämiseen. Luterilaisilla ja anglikaaneilla on paljon yhteistä, josta voidaan olla kiitollisia. Vaikka nämä kirkot ovat kaikilta merkittäviltä osiltaan katsoneet saavuttaneensa opillisen yksimielisyyden ja tehneet tästä vakaumuksesta käytännölliset johtopäätökset, on syytä toivoa, että keskustelu jatkuu.

Porvoon julkilausuman sisällöstä johtuen olen erityisesti puhunut piispanvirasta. Esittämäni kritiikki Porvoon julistuksen virkakäsitystä kohtaan ei miltään osin ole tarkoitettu murentamaan Jumalan asettaman, kirkon tuntomerkkeihin kuuluvan viran asemaa. Oikein ymmärrettynä erillinen piispanvirka on Jumalan suuri lahja ja siunaus, jota ei tule väheksyä. Piispaa hengellisenä esipaimenena, joka Jumalan sanan arvovallalla ohjaa kirkkoa oikeaan oppiin ja elämään, tarvitaan kirkossamme nyt jos koskaan. Tästä kaikesta voidaan pitää kiinni omaksumatta epäluterilaisia käsityksiä.

Esitykseni jokaista positiivista lausetta seuraa useimmiten useampi "mutta". Tämä antaa varmasti oikean kuvan suhtautumisestani moniin nykyisiin ekumeenisiin pyrkimyksiin. Olen iloinen, jos enemmän opiskelun ja tutkimustyön myötä saan aiheita korjata arviotani positiivisempaan suuntaan. Suokoon Jumala meille viisautta, että osaisimme tässä asiassa palvella Kristuksen kirkkoa hänen itsensä tahtomalla tavalla!

^[1]Paul Avis, *Stufen zur Einheit. Neue Methodische Wege in der Ökumene*. Ökumenische Rundschau 4/1999, s. 426–447.

^[2]VII. De ecclesia

Item docent, quod una sancta ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem ecclesia congregatio sanctorum, in qua evangelium pure docetur et recte administrantur sacramenta. Et ad veram unitatem ecclesiae satis est consentire de doctrina evangelii et de administratione sacramentorum. Nec necesse est ubique similes esse traditiones humanas seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas; sicut inquit Paulus: Una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium etc.

^[3]XIX De Ecclesia

Ecclesia Christi visibilis est coetus fidelium, in quo verbum Dei purum praedicatur et sacramenta, quoad ea quae necessario exiguntur, iuxta Christi institutum recte administrantur. Sicut erravit Ecclesia Hierosolymitana, Alexandrina, et Antiochena: ita et erravit Ecclesia Romana, non solum quoad agenda et caeremoniarum ritus, verum in his etiam quae credenda sunt.

^[4]Uskontoartiklat: "Jumalan sana puhtaasti saarnataan". Painotus on eri kuin CA:ssa. Kuinka suuri periaatteellinen ero on kyseessä?

^[5]"Lutheran-Anglican Dialogue" in: Dictionary of the Ecumenical Movement

^[6]"... the risen Christ gives his body and blood under the visible signs of bread and vine to the community. In the action of the eucharist Christ is truly present to share his risen life with us and to unite us with himself in his self-offering to the Father, the one full, perfect and sufficient sacrifice which he alone can offer and has offered once for all" (Meissen 15)